

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ

15. Чайкіна Н.О. Організація внутрішнього моніторингу якості професійної підготовки фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання: науково-методичний посібник/Н.О. Чайкіна, О.М. Ніколенко. – Полтава: Видавництво Полтавського педагогічного університету, 2010. – 110 с.

16. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ. [Електронний ресурс] / Анненкова І.П. – Режим доступу: <http://www.an-nko-var-mon-toring-jakost-osvtii-vnz.html>. (дата звернення 5.10.2012) – заголовок з екрану.

17. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу якості професійної підготовки.

[Електронний ресурс]: Профорієнтація в Україні/Є.М. Хриков. – Режим доступу: <http://prof.osvita.org.ua/uk/career/articles/2.html> (дата звернення 5.10.2012 р.).

18. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 95 с.

19. Толубко В.Б., Ленков С.В., Пампуха І.В., Малюга А.В. Концептуальна модель моніторингу якості освіти ВНЗ за принципом комбінованого управління // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2012. – С. 6–13.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2014

УДК 378.14:005:338.24

Алла Грушева, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту
Національного університету державної податкової служби України

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ

Висвітлені результати діагностики рівнів значущості управлінської компетентності у майбутній професійній діяльності економістів, які свідчать про вмотивованість студентів до формування цієї компетентності та актуальність визначення її змісту і структури, розроблення методичних рекомендацій для викладачів менеджменту та економічних дисциплін.

Ключові слова: управлінська компетентність, діагностика, рівень значущості, майбутній економіст, менеджер.

Табл. 2. Літ. 5.

Алла Грушева, кандидат педагогических наук, доцент кафедры менеджмента
Национального университета государственной налоговой службы Украины

РЕЗУЛЬТАТЫ ДИАГНОСТИКИ УРОВНЕЙ ЗНАЧЕНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЭКОНОМИСТОВ

Освещены результаты диагностики уровней значения управленческой компетентности в будущей профессиональной деятельности экономистов, которые свидетельствуют о наличии мотивации студентов к формированию этой компетентности и актуальности определения ее содержания и структуры, разработки методических рекомендаций для преподавателей менеджмента и экономических дисциплин.

Ключевые слова: управленческая компетентность, диагностика, уровень значения, будущий экономист, менеджер.

**Alla Hrusheva, Ph.D. (Pedagogy), Docent of Management Department
National University of State Tax Service of Ukraine**

THE RESULTS OF DIAGNOSTIC SIGNIFICANCE LEVEL OF MANAGEMENT COMPETENCE IN ECONOMISTS' FUTURE CAREERS

The article deals with the results of significance level of management competence in future economists' professional activity, indicates the motivation of students to formation this competence and the relevance of determination its content and structure, developing methodology for management and economics teachers.

Keywords: management competence, diagnostic, significance level, future economist, manager.

Постановка проблеми. В Україні накопичено позитивний досвід підготовки економістів у системі вищої освіти. Водночас швидкоплинні соціально-

економічні процеси, розвиток виробництва і організацій у різних галузях зумовлюють необхідність постійно вносити корективи в зміст їх підготовки як в теоретичну, так і прикладну

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ

складову. Так, входження вітчизняної вищої освіти в європейське освітнє поле, застосування ринкових механізмів до працевлаштування випускників вищих навчальних закладів зумовили потребу у фахівцях із інтегрованими спеціальностями. Тобто, стає очевидним, що зміни в суспільстві, економіці, галузі вищої освіти, державному устрої ускладнюються необхідністю модернізації професійно-людських ресурсів. Тому на порядку денному стоїть наукове осмислення проблеми якісної підготовки економістів до менеджменту, тобто керівництва малими й великими групами людей, їх здатності бути кваліфікованими економістами зі сформованою управлінською компетентністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання підготовки менеджерів в економічних вищих навчальних закладах висвітлена у працях вітчизняних і зарубіжних учених О. Аксьонової, Н. Давиденко, С. Дубова, Г. Дутки, О. Кузнецової, Е. Лисс, В. Локшина, Л. Парашенко, С. Тарасової, які вивчали проблеми формування економічного та управлінського мислення студентів. Формування управлінської компетентності як предмет дослідження вивчали В. Бондар, І. Васюков, Р. Вдовиченко, Г. Єльнікова, В. Свистун. Психологічну складову менеджменту в економіці та підприємстві досліджували І. Бех, І. Карнаух, І. Ладанов, Л. Орбан-Лембрик, Л. Столяренко, В. Танаєв, Ю. Швалб та інші.

Однак вивчення ставлення студентів – майбутніх економістів до формування управлінської компетентності в процесі фахової підготовки в вищому навчальному закладі, оцінювання ними рівнів її значущості в майбутній професійній діяльності, кар'єрному зростанні в наукових працях висвітлюється недостатньо, хоча є показником реальної мотиваційної готовності до формування цієї компетентності, а також до опанування інтегрованими професіями.

Метою статті є діагностика рівнів значущості управлінської компетентності в майбутній професійній діяльності економістів, висвітлення та аналіз одержаних емпіричних даних.

Виклад основного матеріалу. Під управлінською компетентністю бакалаврів економічних спеціальностей ми розуміємо соціально-детерміноване системне динамічне утворення в складі професійної компетентності, яке проявляється в процесі управлінської діяльності, спрямованої на досягнення цілей на основі застосування знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей, що зумовлюють здатність особистості до продуктивної професійної діяльності [1, 13].

З метою виявлення стану вивчення управлінської компетентності у вищих навчальних закладах, розуміння студентами її сутності та готовності до цілеспрямованого формування, визначення рівня, усвідомлення ними необхідності розширення управлінських знань та набуття практичних навичок менеджерської діяльності нами проведено опитування та анкетування студентів економічних спеціальностей, які брали участь у науковому експерименті. В експерименті важливе місце посів мотиваційний критерій. Результати дослідження дозволили нам виділити групи мотивів, що спонукають студентів до формування управлінської компетентності: пізнавальні, комунікативні, навчальні, мотиви професійного досягнення й кар'єри та мотиви особистого престижу [3].

Результати анкетування студентів продемонстрували, що *пізнавальні мотиви* виявилися у 24% респондентів. Це пояснюється їх стійким професійним інтересом (зовнішня привабливість професії менеджера: “мати владу, пільги, можливість впливати, сприяє формуванню впевненості у своїх силах, формує творчі навички і навички міжособистісного спілкування; відповідальності за виконувану справу саме через вияв особистої активності, допитливості; прагнення розширити свій світогляд, задоволення потреби отримання нової професії і відображають прагнення і інтерес до знань про управління). *Комунікативні мотиви* виявлено у 16% студентів, що створюють внутрішню потребу у спілкуванні та пов'язані з можливостями постійних контактів: “потрібно для спілкування, листування, ведення переговорів”. *Навчальні мотиви* виявлено у 36% студентів – це в основному прагнення отримати високу оцінку своїх знань викладачем, мотиви *професійного досягнення й кар'єри* виявлено у 23% студентів, спрямовані на пошук шляхів ефективного вирішення актуальної професійної проблеми, передбачають можливість оптимально реалізувати свій професійний і особистий потенціал; студенти розуміють, що “знання знадобляться в подальшій навчальній діяльності”, “допоможуть в майбутньому, знадобляться в житті, роботі”). *Мотиви особистого престижу*, виявлені у 17% студентів, засновані переважно на бажанні утвердити себе як інтелектуальну, творчу особистість широкого профілю. Отже, можна стверджувати, що більше третини студентів вмотивовані до навчання за обраною професією, але прагнуть до кар'єрного зростання в ній тільки п'ята частина. Можна припустити, що це пов'язано із знанням ситуації на ринку праці

**РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ**

і водночас незнанням механізмів адаптації на ньому, відсутності розуміння поняття “ринку особистості” у виборі претендентів на вакантні місця.

У зв’язку з цим виникла необхідність виявити рівень усвідомленості майбутніх фахівців з економіки значення психофізіологічних особливостей у кар’єрному зростанні. За результатами діагностики встановлено, що 46% студентів усвідомлюють, що психофізіологічні особливості у процесі спілкування можуть бути причиною непорозумінь і конфліктів, але відповіді на запитання що потрібно знати і робити, щоб уникнути цих непорозумінь вони ще не можуть. Так, у процесі розв’язання практичних вправ, проблемних ситуацій студенти стикалися з такими труднощами: переконувати, стримувати емоції (23 %); відсутність комфорту, впевненості в собі (40 %); 70 % студентів зазнають труднощі під час публічного виступу, підборі лексичних засобів для оформлення власного вислову, 50% – страх, що зазнають критики. Слід зазначити також низький відсоток корпоративного стилю спілкування, зацікавленості у співбесіднику та гнучкості при вживанні тактик у діалозі. Це свідчить, що на даному етапі студенти володіють основами

запитання щодо значущості управлінської компетентності в майбутній діяльності отримано відповіді, які ми поєднали за змістом у 5 груп: 1) управлінська компетентність певною мірою забезпечує захищеність на ринку праці – вважають 11% респондентів; 2) розширює діапазон можливостей при влаштуванні на роботу – переконані 18% опитаних; 3) сприяє швидкому реагуванню на зміни щодо потреби конкретної професії та кваліфікації в суспільстві – такої думки дотримуються 43% студентів; 4) практично унеможливає позбавлення пристосуванню до дійсності засобів існування – вважають 27% респондентів. 5) Навичками управлінської компетентності у вищому навчальному закладі хочуть оволодіти 73 % респондентів, 16 % вважають, що зможуть це зробити у процесі діяльності, а 11 % не вважають за потрібне оволодівати навичками управлінської компетентності.

У наступному запитанні студентам було запропоновано оцінити значущість управлінської компетентності у діяльності економістів за такими рівнями: “дуже значуща”, “значуща”, “інколи значуща”, “незначуща”. Відповіді розподілились у такий спосіб (табл. 1).

Таблиця 1.

Результати діагностики рівнів значущості управлінської компетентності у майбутній професійній діяльності економістів

Рівні оцінювання	Кількість студентів (%)
дуже значуща	37
значуща	59
інколи значуща	4
незначуща	0
Всього	100

управлінських знань, проте ще невпевнено використовують їх практично. Навіть під час ділових ігор, диспутів мають місце ситуації, коли студенти, захоплені проблемою та, відстоюючи власний погляд, не поважають іншого і не чують один одного [4].

З метою виявлення інтересу студентів до формування управлінської компетентності нами було проведено анкетування. Для цього ми розробили і використали анкету за аналогією анкети Є. Іванченко [2]. Результати анкетування, проведеного на етапі констатувального експерименту, уможливили зробити висновки, що у студентів експериментальної та контрольної груп ще до початку вивчення навчальної дисципліни “Менеджмент” сформований інтерес до управлінської компетентності як складової їхньої майбутньої професійної діяльності. На

Аналіз таблиці 1 показує, що більшість респондентів (37 %) вважає сформованість управлінської компетентності в діяльності економіста дуже значущою, а 59 % – значущою. Таким чином, можна зробити висновок про те, що студентами усвідомлена значущість управлінської компетентності для їхньої майбутньої професійної діяльності. І тому на наступному етапі їм було запропоновано оцінити свій рівень володіння управлінською компетентністю, відповівши на наступні запитання:

Чи можете Ви: виділяти найважливіше з важливого; відбирати і аналізувати інформацію; передбачати в незнайомій ситуації очікувану поведінку людей; дотримуватись встановлених норм і правил поведінки; планувати й організувати власну діяльність; спонукати себе

**РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ**

Таблиця 2.

Результати оцінювання рівнів сформованості УК фахівців у галузі економіки та фінансів

Рівні оцінювання	Кількість студентів (%)
Високий	28
Середній	59
Низький	7
Відсутній	6
Всього	100

та інших до дії; самостійно приймати рішення; відповідати за результати; визнавати й виправляти помилки. Студенти самостійно оцінювали свій рівень сформованості управлінської компетентності. Результати самооцінки засвідчили, що більшість студентів визначають свій рівень управлінської компетентності як середній – 71%.

Натомість ми запропонували студентам згадати когось з фахівців, з якими їм доводилося спілкуватись та оцінити рівень сформованості у них управлінської компетентності за такими критеріями: “висока”, “середня”, “низька”, “відсутня”. Результати опитування подано в табл. 2, які свідчать, що, на думку студентів, 59% працюючих економістів в галузі економіки та фінансів з числа їхніх знайомих мають сформовану управлінську компетентність на середньому рівні, а у 28% – на високому.

На наш погляд, це є переконливим доказом того, що управлінська компетентність має бути складовою професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі економіки, а тому її формування має здійснюватися у вищих навчальних закладах. Цієї же думки дотримуються 84% студентства. Отже, цілком прогнозованими були відповіді на наступні запитання, які перекликаються з відповідями на друге “Чи хотіли б Ви оволодіти управлінськими навичками у вищому навчальному закладі?”. Ті студенти, які відповіли “так”, вважають, що володіння управлінською компетентністю певною мірою гарантує їм влаштування відразу по закінченні навчального закладу, ширший вибір місця роботи, взаєморозуміння з роботодавцями, комфорт у новому колективі, можливість пристосування до будь-якої роботи. Інші респонденти не до кінця усвідомлюють значущість управлінської компетентності у подальшій діяльності: 18% опитуваних вважають, що професійна кар’єра обов’язково призведе їх до керівної посади, 53% сподіваються, що призведе тільки за сприятливих обставин, 25% не змогли відповісти на запитання, і тільки 4% опитуваних дотримуються стабільної поведінки в майбутній роботі.

Одержані відповіді на запитання щодо видів

діяльності, які сприяють формуванню управлінської компетентності, свідчать про те, що студенти надають перевагу комплексним видам діяльності: 28% студентів вважають, що формуванню управлінської компетентності сприяє виховна діяльність, 22% студентів – навчальна, 16% – наукова, 28% – виробнича. І лише 6% респондентів не змогли відповісти на поставлені запитання. Принагідно слід зазначити, що перевага все ж таки віддається виховній та виробничій діяльності. Можливим формування у студентів управлінської компетентності вважає 81% респондентів, 13% не впевнені в цьому, 3% вважають це неможливим, і стільки ж не змогли відповісти на запитання.

Цікавими, з нашою точки зору є результати відповідей на запитання щодо намірів бакалаврів економічного профілю в майбутньому здійснювати менеджерську діяльність. Ствердно відповіли 79% респондентів; 18% вважають, що здійснювати менеджерську діяльність вони зможуть за сприятливих обставин, таких, що не змогли відповісти – 0%, не мають наміру в своєму майбутньому здійснювати менеджерську діяльність лише 3% досліджуваних. Отже, можна зробити висновок, що більшість респондентів виявили позитивне ставлення до необхідності формування управлінської компетентності та навичок управлінської поведінки для успішної праці в майбутній професійній діяльності та проектуванні кар’єри. Водночас цілком критично вони оцінюють невисокий рівень володіння нею, що остаточно підтверджує актуальність нашого дослідження: формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

Таким чином, виникла необхідність розглянути питання готовності викладачів менеджменту до формування управлінської компетентності у майбутніх економістів. Аналіз відвідуваних занять викладачів, що брали участь в експерименті, дозволив зробити висновок про наявність низки недоліків у їхній роботі. По-перше, частина науково-педагогічних працівників не має наукових узагальнених теоретичних знань про поняття “управлінська компетентність”, не прагнуть

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ

забезпечення оптимальних педагогічних умов, що сприяють формуванню управлінської компетентності в навчально-виховному процесі; окремі педагоги не володіють методичною грамотністю на належному рівні. Це, у свою чергу, негативно впливає на якість знань студентів та на процес розвитку особистості. Найвні й інші суттєві недоліки: на заняттях спостерігалось часткове використання викладачами творчих завдань, однак, зазвичай, використовуються лише завдання з підручника, які просто заучуються і переказуються, іноді без розуміння його суті; самостійні завдання переважно більшістю мають репродуктивний характер; серед методів – найбільш поширені бесіда та пояснення, серед форм роботи – переважно колективна (фронтальна), у результаті чого працює невелика кількість студентів, а інші залишаються пасивними спостерігачами. Крім цього, у спілкуванні зі студентами досить часто має місце авторитарність, а не співпраця, толерантність чи демократичний стиль.

Виявлені недоліки спонукали нас до розроблення змісту і структури управлінської компетентності. В процесі дослідження було з'ясовано, що *зміст* управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей визначає її структуру (взаємодію когнітивного, діяльнісного, соціального й особистісного компонентів), що цілісно проявляється в управлінській діяльності, спрямованій на реалізацію сукупності управлінських функцій.

Здійснений порівняльний аналіз основних характеристик економіста і менеджера за їхніми професіограмами уможливив висновок, що вони містять чимало ідентичних видів діяльності, які забезпечуватимуть їх багатофункціональність та ефективну майбутню професійну діяльність в умовах ринкової економіки [5]. Так, із 24 видів діяльності 16 (або 67 %) є спільними для економіста і менеджера. Саме тому інтеграція економічної і менеджерської підготовки фахівців у вищому навчальному закладі є природною і реальною. У результаті дослідження також визначено й класифіковано професійно важливі знання, уміння і навички, особистісні якості економіста й менеджера за умови їх інтегративної підготовки у вищому навчальному закладі. З цими даними були ознайомлені викладачі не тільки менеджменту, але й економічних дисциплін, що сприяло реалізації принципу міжпредметної координації в процесі проведення формувального експерименту [1, 7].

Результати теоретичного аналізу змісту професійної підготовки економістів свідчить, що

навчальні плани мають достатній резерв для посилення блоку професійних дисциплін, зокрема менеджменту, за рахунок використання варіативної (вибіркової) частини навчальних планів і застосування принципу міжпредметної координації як основи формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей. Його суть полягає у забезпеченні комплексності професійної підготовки студентів внаслідок органічного поєднання його фахової спрямованості та формування управлінської компетентності у процесі вивчення професійно значущих дисциплін і предметів загальнонаукового циклу, які містять менеджерську складову.

Висновок. Одержані дані за результатами діагностики рівнів значущості управлінської компетентності в майбутній професійній діяльності економістів свідчить про вмотивованість студентів до її формування в процесі фахової підготовки у вищих навчальних закладах. У зв'язку з цим виникає потреба в розробленні методичних основ її формування, підготовці науково-педагогічних працівників до реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі, розроблення стандартів підготовки економістів на інтегрованій основі (наприклад, економіст, менеджер, маркетолог), що має відобразитися в документах про освіту. Однак, дана проблема потребує окремого дослідження.

1. Грушева А.А. *Формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Грушева Алла Андріївна: Ін-т педагогіки НАПН України.* – К., 2012. – 20 с.

2. Іванченко Є.А. *Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Євгенія Анатоліївна Іванченко; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського.* – О., 2005. – 266 с.

3. Прибыткова Е.А. *Общеучебные умения как основа формирования ключевых компетенций учащихся среднего профессионального образования: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Е. А. Прибыткова.* – М., 2006. – 26 с.

4. П'ятницька-Позднякова І.С. *Формування дослідницьких умінь студентів в умовах організації процесу навчання у вищій школі / І.С. П'ятницька-Позднякова // Наук. вісн. Миколаїв. держ. пед. ун-ту. Сер.: Пед. науки: зб. наук. праць.* – Миколаїв, 2003. – Вип. 5. – С. 196–206.

5. Романова Е.С. *99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы / Евгения Сергеевна Романова.* – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2014